

ZBRODNIA KATYŃSKA

Pytania pozostałe bez odpowiedzi

Niezależny Komitet Historyczny Badania Zbrodni Katyńskiej
Polska Fundacja Katyńska

WARSZAWA 2002

ZESZYTY KATYŃSKIE NR 15

Pod redakcją Marka Tarczyńskiego
Projekt okładki: Krystyna Tarkowska

© Copyright by Zeszyty Katyńskie

ISSN 1426-4064

ISBN 83-905877-9-3

ZYGMUNT KOZAK

ZBRODNI KATYŃSKA W ZBIORACH CENTRALNEGO ARCHIWUM WOJSKOWEGO

Wśród akt znajdujących się w Centralnym Archiwum Wojskowym jest pewna ilość materiałów dotyczących zbrodni katyńskiej. Najwcześniejsze informacje pochodzą z 1943 roku. Są to materiały zgromadzone w zespole akt Oddziału VI Sztabu Głównego Naczelnego Wodza i związane z działalnością Armii Krajowej¹. Zespół ten obejmuje m.in. 130 teczek zawierających depesze Komendy Głównej Armii Krajowej przesłane do centrali w Londynie, w latach 1940–1943. Treść depesz jest związana przede wszystkim z zasadniczymi problemami, z jakimi borykało się dowództwo AK². Jednakże zawartość kilku jednostek archiwalnych dotyczy również zbrodni katyńskiej.

Z depesz wysyłanych przez Komendę Główną AK do Sztabu Naczelnego Wodza w Londynie wynika, że Niemcy o grobach pomordowanych polskich oficerów dowiedzieli się w styczniu 1943 roku. W marcu tegoż roku rozpoczęli odkopywanie grobów i po

¹ Z. Kozak, Archiwalia związane z Armią Krajową w zbiorach Centralnego Archiwum Wojskowego. Referat wygłoszony w Toruniu 18.11.2000 r. na X sesji popularnonaukowej na temat „Wkład archiwów w rozwój badań nad polskim czynem zbrojnym 1939–1945”.

² Na jeden komplet depesz składają się dwie te czki – pierwsza, w której znajduje się zaszyfrowany oryginalny meldunek i druga zawierająca meldunek rozszyfrowany. Depesze zostały rozszyfrowane przez pracowników MSW w latach 1962–1963. Tekst rozszyfrowanych depesz sygnowany jest datą i nazwiskiem rozszyfrowującego. W. Roman, „Dzicje i zawartość akt Oddziału VI Sztabu Głównego Naczelnego Wodza z lat 1940–1949”, Biuletyn Wojskowej Służby Archiwalnej [dalej: BWSA] nr 17, 1994, s. 118.

stwierdzeniu, że faktycznie w masowych mogiłach leżą tysiące rozstrzelanych jeńców. Rowecki 14 kwietnia 1943 r. meldował władzom wojskowym na obczyźnie: „*Naczelnny Wódz. Pod Smoleńskiem Niemcy odkryli masowe groby kilku tysięcy naszych oficerów z obozu w Kozielsku wymordowanych w marcu i kwietniu 1940 r. W oględzinach grobu wzięło udział kilku Polaków z Warszawy i Krakowa specjalnie tam zawiezionych, ich relacje nie pozwalają wątpić w autentyczność tego masowego mordu. Opinia jest wzburzona, szczegóły zamelduję w najbliższych dniach*”³.

10 kwietnia 1943 r. Niemcy przywieźli do Katynia wyznaczoną przez siebie delegację polską. W skład delegacji weszli: dr Edmund SEYFIERD, dr med. Konrad ORZECZOWSKI z dyrekcji szpitalnictwa miejskiego w Warszawie, dr med. Edward GRODZKI z Rady Głównej Opiekuńczej, ponadto Eferd GOCTEL, EMILSKI, Kazimierz PROCHOWIAK, ZIELENIECKI, oraz dziennikarze: Władysław KAWESKI – kierownik „gadinowskiej” polskiej agencji prasowej, Kazimierz DIDUR – fotoreporter „Kraukauer Zeitung” i WIDERA – korespondent „Nowego Głosu Lubelskiego”.

Delegacja polska po przybyciu na miejsce zapoznała się z wynikami dotychczasowych ekshumacji przeprowadzonych przez Niemców i potwierdziła ich wyniki.

Depesze do Londynu potwierdziły, że w grobach leżą polscy oficerowie zamordowani strzałem w tył głowy. Datę śmierci oznaczono na marzec – kwiecień 1940 r., a z dokumentów odnalezionych przy zwłokach wynikało, że przynajmniej część z nich wcześniej przebywała w sowieckim obozie jenieckim w Kozielsku⁴.

Jak wynika ze zgromadzonych materiałów, wobec potwierdzenia faktu zbrodni na polskich oficerach – jeńcach wojennych dokonanej przez sowieckie służby bezpieczeństwa, Niemcy wyrazili życzenie, aby stroną techniczną dalszej dokumentacji i identyfikacji zwłok zajęła się odpowiednia polska instytucja, a oni ograniczą swój udział do spraw kwaterunkowych i bezpieczeństwa⁵.

³ Centralne Archiwum Wojskowe, [dalej: CAW], II.52.581.

⁴ CAW, II.52.581.

⁵ CAW, II.52.583.

Depesze informują również o złożonym przez przedstawiciela PCK Kazimierza SKARŻYŃSKIEGO oficjalnym raporcie o następującej treści:

1. *W pobliżu Smoleńska, w miejscowości Katyń znajdują się częściowo odkopane groby oficerów polskich.*
2. *Opierając się na oględzinach dotychczas wydobytych zwłok można stwierdzić, że oficerowie ci zostali zamordowani strzałami w tył głowy, przy czym jednakowy typ wszystkich ran niewątpliwie stwierdza fachową egzekucję.*
3. *Mord nie miał charakteru rabunkowego, gdyż zwłoki są w mundurach przy orderach, w butach, przy czym przy zwłokach znaleziono znaczną ilość polskich monet i banknotów.*
4. *Sądząc z papierów znalezionych przy zwłokach mord nastąpił w III – IV [1940 r.]*
5. *Dotąd ustalono nazwiska tylko małej części osób [ok. 150 osób]*⁶.

Zagadnienia związane ze zbrodnią katyńską w zbiorach archiwalnych CAW pojawiają się również w aktach z początku lat pięćdziesiątych, kiedy to aparat polityczny zgodnie z zarządzeniami wydawanymi przez Głównego Zarządu Politycznego WP, z pomocą gawęd i informacji politycznych starał się „wyjaśnić” sprawę katyńską. Pytania żołnierzy zadawane prelegentom w rodzaju „dlaczego komisja złożona była wyłącznie z obywateli sowieckich”⁷ traktowane były jako efekt wrogiej propagandy. Pojawiały się również wypowiedzi żołnierzy, że zbrodnię katyńską popełnili Sowieci, formułowane głównie na podstawie audycji radiowych angielskich i amerykańskich.

Chociaż przez prawie pół wieku zbrodnia katyńska oficjalnie stanowiła tabu, kojarzyła się przytłaczającej większości Polaków tylko z mordem dokonany przez NKWD w 1940 r. na jeńcach polskich więzionych w Kozielsku, Ostaszkowie i Starobielsku.

Istotną trudnością przy prowadzeniu badań był brak dostępu do dokumentów i materiałów znajdujących się w archiwach b. ZSRR.

13 kwietnia 1990 r. Związek Radziecki przyznał się w komu-

⁶ CAW, II.52.585.

⁷ CAW, IV.502.2/A.531, Notatka o nastrojach żołnierzy w związku ze sprawą Katynia.

nikacie TASS-a do popełnienia zbrodni katyńskiej, a następnie została przekazana Lechowi Wałęsie przez prezydenta Michaiła Gorbaczowa część dokumentów dotyczących tej zbrodni. Zmieniło się również podejście strony rosyjskiej do spraw i badań związanych z tą zbrodnią⁸.

Od roku 1990 kiedy stopniowo zaczęto ujawniać materiały archiwalne dotyczące zbrodni katyńskiej okazało się, iż kwestie z tym związane należy rozpatrywać w szerszym aspekcie i dłuższej perspektywie czasowej, począwszy od agresji sowieckiej na Polskę poprzez pobyt żołnierzy w obozach specjalnych i akt samej zbrodni, aż po próby zatarcia prawdy o niej. Sprzyjało temu podpisanie 27 kwietnia 1992 r. porozumienie o współpracy archiwów Polski i Federacji Rosyjskiej, którego następstwem była możliwość wzajemnego i swobodnego dostępu do materiałów historycznych.

W tym też roku, w czerwcu powołano Wojskową Komisję Archiwalną⁹, której działalność do 1997 r. w archiwach państwowych d. ZSRR przyniosła wymierne efekty w postaci skopiowania około półtora miliona stron kserokopii dokumentów przekazanych do CAW. Po opracowaniu materiału zgromadzonego w CAW powstał Inwentarz kolekcji Wojskowej Komisji Archiwalnej. W kolekcji akt Wojskowej Komisji Archiwalnej pochodzących z archiwów rosyjskich można wyodrębnić zespoły archiwalne, które związane są z polskimi jeńcami wojennymi – późniejszymi ofiarami zbrodni katyńskiej.

Kolekcję akt pozyskanych w wyniku działalności Wojskowej

⁸ B. Łojek, Dziesięciolecie działalności Niezależnego Komitetu Historycznego Badań Zbrodni Katyńskiej [w:] W przeddzień zbrodni katyńskiej. Agresja sowiecka 17 września 1939. Warszawa 1999, s. 100.

⁹ Wojskowa Komisja Archiwalna została powołana decyzją ministra Obrony Narodowej z 29 czerwca 1992 r. Celem prac Komisji było rozpoznanie, opracowanie, zreprografowanie i sprowadzenie do Polski dokumentacji dotyczącej losów żołnierzy i formacji polskich na terytorium ZSRR w latach 1939–1947 oraz jednostek radzieckich działających na ziemiach polskich. Patrz szerzej: Informacja o wynikach pracy Wojskowej Komisji Archiwalnej w archiwach Federacji Rosyjskiej w okresie wrzesień 1992 – czerwiec 1993 r., BWSA nr 16, 1993, s. 5-60. M. Szczurowski, Wojskowa Komisja Archiwalna 1992–1997, Przegląd Historyczno-Wojskowy, nr 3 z 2000, s. 113-134; W.K. Roman, Kierunki działalności Wojskowej Komisji Archiwalnej, tamże, s. 134-147.

Komisji Archiwalnej otwierają zespoły archiwalne z okresu agresji sowieckiej na Polskę. Obejmują one dokumenty Frontu Białoruskiego i Ukraińskiego oraz podległych związków operacyjno-taktycznych zawierających również informacje o jeńcach i internowanych żołnierzach polskich¹⁰. Są to głównie zestawienia statystyczne jeńców¹¹ oraz zdobytego sprzętu i uzbrojenia. Materiały te dotyczą również organizowania punktów przyjęć dla jeńców i postępowania z nimi. Są ponadto, nieliczne wprawdzie, protokoły przesłuchań.

Z meldunkami, danymi statystycznymi o liczebności polskich jeńców wojennych na terytorium sowieckim, a także informacjami o ruchu i miejscach pobytu jeńców wraz z listami poszczególnych transportów, a także kwestionariuszami osobowymi jeńców, mamy możliwość zapoznania się w zespole Głównego Zarządu Wojsk Konwojowych NKWD za lata 1939–1941.

Do czasu agresji na Polskę strona sowiecka nie posiadała specjalnych organów, które zajmowałyby się jeńcami wojennymi. Problem jeńców pojawił się po dokonaniu agresji na Polskę wraz z masowym napływem do niewoli żołnierzy polskich. Wbrew obowiązującym w prawie międzynarodowym zasadom władze sowieckie przekazały polskich jeńców wojennych organom NKWD.

19 września 1939 r. ludowy komisarz Spraw Wewnętrznych ZSRR – Ławrentij Beria podpisał rozkaz nr 0308, na mocy którego powołano Zarząd ds. Jeńców Wojennych. Zarząd ten kierował bezpośrednio organizacją oraz rozmieszczeniem obozów i punktów przyjęć, przyjmowaniem, ewakuacją, prowadzeniem ewidencji jeńców i wykorzystywaniem ich do pracy. Do jego zadań należały prace nad projektami ustaw oraz wydawanie regulaminów, wytycznych i instrukcji dotyczących jeńców wojennych.

Wspomniany rozkaz obejmował również utworzenie obozów dla jeńców wojennych. Obozy takie zostały utworzone w: Ostaszkanie,

¹⁰ Szerzej na temat agresji sowieckiej 1939 roku w dokumentach m.in. pisała W.K. Roman „Agresja 17 września 1939 roku w dokumentach, [w:] W przeddzień zbrodni katyńskiej. Agresja sowiecka 17 września 1939 roku, Warszawa 1999, s. 7-23.

¹¹ CAW, Kolekcja akt z Archiwów Rosyjskich [dalej: KAAR], VIII.800.10.6.

Juchnowie, Kozielsku, Putywlu, Kozielszczyźnie, Starobielsku, Juży, Orankach¹².

Wśród kserokopii pozyskanych z archiwów rosyjskich znajdują się dokumenty normatywne wydawane zarówno przez Zarząd ds. Jeńców Wojennych, jak i jednostki nadrzędne¹³. Na uwagę zasługuje dokumentacja dotycząca organizacji i działalności obozów. Warto wyróżnić raporty, sprawozdania i meldunki omawiające sytuację panującą w poszczególnych obozach. Raport z 15 października 1939 r. dostarcza w szczególności informacji o blisko 9000 jeńców polskich przebywających w Kozielsku i problemach z tym związanych (trudności z wyżywieniem, brak naczyń, brak pryczy).

Wyróżnić należy zachowane meldunki i sprawozdania dotyczące stanu zdrowia jeńców (przez ambulatorium obozu starobielskiego przechodziło w okresie 28.09. do 13.10.1939 r. 171 jeńców dziennie, co stanowiło w sumie 30% stanu osobowego).

Wśród dokumentów obrazujących działalność Zarządu ds. Jeńców Wojennych nie brakuje informacji, sprawozdań, meldunków i raportów o nastrojach panujących wśród jeńców z okresu likwidacji obozów specjalnych¹⁴. Meldunki z Ostaszkowa świadczą o panującej atmosferze spokoju, o dobrych nastrojach wśród jeńców i ich przekonaniu, że opuszczają obóz i udają się do domu¹⁵.

Również raporty z obozu kozielskiego przekazały podobne informacje, zadowolenie ze spodziewanego oswobodzenia i prośby o włączenie do najbliższych transportów skierowanych, jak wierzono – do punktów rozdzielczych, przekonanie, iż w najgorszym wypadku zostaną wydani Niemcom lub przewiezieni do innych

¹² CAW, KAAR, VIII.800.20.5. Publikowany był: Katyń. Dokumenty zbrodni, t. 1. Jeńcy niewypowiedzianej wojny sierpień 1939 – marzec 1940, Wybór dokumentów, Warszawa 1995, s. 79-83.

¹³ CAW, KAAR, VIII.800.20.1.

¹⁴ Na temat obozów specjalnych m.in. pisali: S. J a c z y ń s k i, Zagłada oficerów Wojska Polskiego na Wschodzie wrzesień – maj 1940, Warszawa 2000; W.K. R o m a n, Potem był Katyń – akta obozów specjalnych NKWD wrzesień 1939 – maj 1940 w zbiorach Centralnego Archiwum Wojskowego [w:] Zbrodnia katyńska. Upamiętnienie ofiar i zadośćuczynienie, Warszawa 1998, s. 98-116.

¹⁵ CAW, KAAR, VIII.800.20.187-188.

obozów w głębi Rosji. Zapoznanie się z tymi materiałami wywiera nieodmiennie wstrząsające wrażenie.

Bardzo wymowne w formie i treści są wykazy imienne jeńców skierowanych do dyspozycji naczelnika NKWD w Kalininie i Smoleńsku w kwietniu i maju 1940 r. – tzw. listy śmierci¹⁶.

Wśród materiałów pozyskanych przez WKA a znajdujących się w omawianej kolekcji znajdują się materiały ukazujące próby zatarcia prawdy o zbrodni katyńskiej. Są to materiały związane z działalnością Komisji Burdenki, która została powołana we wrześniu 1943 r. w efekcie ujawnienia przez Niemców w kwietniu 1943 r., że w lasach pod Katyniem nieopodal Smoleńska znajdują się masowe groby polskich oficerów. Ujawniona tragedia mimo okresu wojennego i związanych z tym okresem okrucieństw, poruszyła cały świat cywilizowany¹⁷. Niespodziewane odśłonięcie prawdy o popełnionej zbrodni spowodowało zaniepokojenie władz sowieckich. Przywódcy sowieccy podjęli próbę przekonania światowej opinii publicznej, że to właśnie Niemcy są odpowiedzialni za śmierć jeńców, winę zaś starają się przypisać ZSRR. Po wyzwoleniu Katynia przez Armię Czerwoną, władze sowieckie powołały we wrześniu 1943 roku „Komisję Specjalną do ustalenia i zbadania okoliczności rozstrzelania przez niemieckich najeźdźców faszystowskich jeńców wojennych – oficerów polskich w lesie katyńskim”. Od nazwiska przewodniczącego Komisji, komisję nazwano Komisją Burdenki. W skład powołanej komisji weszli obywatele sowieccy.

Komisja Burdenki miała na celu obalenie wyników dotychczasowych ustaleń oraz dyskredytację materiałów, jakie zostały przedłożone przez władze polskie.

W styczniu 1944 roku został ogłoszony raport, zaś 20 lutego 1944 r. opublikowano opracowany przez Komisję „Komunikat”, który był końcowym etapem pracy Komisji. „Komunikat” ten stwierdzał jednoznacznie, że sprawcami zbrodni dokonanej na pols-

¹⁶ CAW, KAAR, VIII.800.20.444-446.

¹⁷ A.L. Szczęśniak, Katyń, lista ofiar i zaginionych jeńców obozów Kozielsk, Ostaszków, Starobielsk, Warszawa 1989, s. 7.

kich jeńcach byli Niemcy¹⁸. Materiały obrazujące działalność Komisji, znajdujące się w omawianej kolekcji liczą 43 j.a., ponad 5000 stron kserokopii¹⁹.

Wśród materiałów wytworzonych w wyniku działalności Komisji Specjalnej na uwagę zasługują m.in.: protokoły i stenogramy z posiedzeń²⁰, protokoły z prac ekshumacyjnych i badań zwłok, dzienne zestawienia zwłok wydobytych z mogił, wykazy dokumentów znalezionych przy zamordowanych Polakach, protokoły przesłuchań świadków – mieszkańców rejonu smoleńskiego, dotyczące okoliczności rozstrzelania Polaków²¹. Można także wyróżnić stenogramy z konferencji prasowych, ekspertyzy sądowo-lekarskie i protokoły z oględzin mogił katyńskich. Warto również wymienić dziennik pracy komisji za okres 12-26 stycznia 1944 r.²² oraz liczne wykazy imienne Polaków ekshumowanych w lesie katyńskim. Zachowały się ponadto fotokopie dzienników prowadzonych przez jeńców²³, oraz schematy rozmieszczenia mogił na terenie Witebsk–Katyń–Smoleńsk.

W aktach zachowała się m.in. kserokopia książki pt. „Amtliche Material zum Massenmord von Katyn”, Berlin 1943²⁴, publikacja której wywołała szczególne zaniepokojenie władz sowieckich. Zachowały się również wycinki artykułów z gazet niemieckich omawiających zbrodnię dokonaną przez Rosjan na oficerach polskich²⁵. Jest także publikacja wydana nakładem Związku Patriotów Polskich „Prawda o Katyniu” autorstwa m.in. Wandy Wasilewskiej i Jerzego Borejszy²⁶, którzy próbowali dowieść Polakom w kraju i w ZSRR, że treść komunikatu opracowanego przez Komisję Specjalną pokrywa się z prawdą.

¹⁸ A.L. S z c z ę ś n i a k, *Katyń, tło historyczne, fakty, dokumenty*, Warszawa 1989, s. 126-128.

¹⁹ CAW, KAAR, VIII.800.21.1-43.

²⁰ CAW, KAAR, VIII.800.21.33.

²¹ CAW, KAAR, VIII.800.21.27-29.

²² CAW, KAAR, VIII.800.21.25.

²³ CAW, KAAR, VIII.800.21.22.

²⁴ CAW, KAAR, VIII.800.21.14.

²⁵ CAW, KAAR, VIII.800.21.11-12.

²⁶ CAW, KAAR, VIII.800.21.38.

Można wskazać ponadto meldunki Niemieckiego Oddziału Administracji Wewnętrznej w Warszawie²⁷ i jego korespondencję z PCK dotyczącą rozstrzelania polskich oficerów w lesie katyńskim i odnalezieniu winnych, jak również korespondencję PCK z Niemieckim Czerwonym Krzyżem dotyczącą poszukiwań zaginionych jeńców.

Oprócz materiałów merytorycznych, w zbiorach Centralnego Archiwum Wojskowego znajduje się powstała w wyniku działalności WKA kartoteka polskich jeńców wojennych i internowanych zawierająca około 120000 nazwisk oraz akta personalne żołnierzy polskich jeńców z 1939 r. – ok. 22300 teczek – zawierających kwestionariusze osobowe, protokoły przesłuchań, czasem fotografie, prośby o zwolnienie, niekiedy wyniki badań lekarskich i karty chorobowe.

Pomimo usilnych starań członkom WKA nie udało się uzyskać informacji dotyczącej teczek personalnych ofiar obozów specjalnych – Kozielska, Starobielska i Ostaszkowa. Wiadomo natomiast, że po likwidacji obozów specjalnych dokumenty te przesłano do Zarządu NKWD ds. Jeńców Wojennych²⁸. Co się działo z nimi później, nie wiadomo. Nie jest wykluczone, że znajdują się dzisiaj w Centralnym Państwowym Archiwum Specjalnym wraz z dokumentacją Zarządu ds. Jeńców Wojennych, która została przekazana w 1960 r.²⁹

Brak jest również protokołów posiedzeń kierowniczej „trójki NKWD” (Mierkułow, Kabułow, Basztakow), która podjęła decyzję o rozstrzelaniu jeńców. Nie odnaleziono, jak dotąd także dokumentów dotyczących konwojowania jeńców na miejsce kaźni.

Wśród materiałów znajdujących się w zasobie Centralnego Archiwum Wojskowego są akta personalne i odznaczeniowe żołnierzy

²⁷ CAW, KAAR, VIII.800.21.15.

²⁸ Fakt ten znajduje potwierdzenie w politycznym meldunku nadzwyczajnym z 20 kwietnia 1940 r., komisarza batalionowego obozu w Starobielsku Michaiła Kirszyina, skierowanym do komisarza Zarządu NKWD ZSRR ds. Jeńców Wojennych, komisarza pułkowego Siemiona Nicchoroszcwa, którego pkt. 3 brzmiał „...Całkowicie zakończono czynności związane z kompletowaniem oraz zamykaniem teczek personalnych i wszystkie tecki wysłano Wam do rozpatrzenia...” W.K. Roman, *Meldunki komisarzy politycznych z okresu likwidacji obozów specjalnych NKWD, Wojskowy Przegląd Historyczny nr 1, 1996, s. 247.*

²⁹ W.K. Roman, *Potem był Katyń...*, op. cit., s. 116.

Wojska Polskiego z okresu służby przed 1 września 1939 r., późniejszych ofiar zbrodni katyńskiej. Akta te pozwalają zapoznać się z przebiegiem służby i życiorysami żołnierzy w oparciu o opinie, kwestionariusze osobowe oraz charakterystyki. Akta odznaczeniowe dostarczają nam natomiast cennych wiadomości o powodach dla jakich te odznaczenia zostały nadane. Niekiedy akta personalne i odznaczeniowe uzupełnione są zdjęciami portretowymi. Dokumentacja ta była szeroko wykorzystywana przez badaczy zajmujących się tą problematyką, w szczególności w „Epitafiach katyńskich” publikowanych w *Wojskowym Przeglądzie Historycznym*, w latach 1989–1997, „Kawalerach Orderu Virtuti Militari w mogiłach katyńskich”³⁰ oraz w „Katyń. Księga Cmentarna Polskiego Cmentarza Wojennego”³¹.

Materiały archiwalne, w szczególności powstałe w wyniku działalności Wojskowej Komisji Archiwalnej, znajdujące się w zbiorach CAW, a dotyczące zbrodni katyńskiej stanowią niewątpliwie materiał historyczny o dużej wartości poznawczej. Nie jest to materiał pełny, służy jednak zarówno profesjonalnym badaczom, jak również rodzinom ofiar w ramach prowadzonych kwerend.

³⁰ K. Banaszek, W.K. Roman, Z. Sawicki, *Kawalerowie Orderu Virtuti Militari w mogiłach katyńskich*, Warszawa 2000.

³¹ *Katyń. Księga Cmentarna Polskiego Cmentarza Wojennego*, oprac. zb. pod red. M. Tarczyńskiego, Warszawa 2000.